

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"ע

פרשת ויגש

א. תורת משה - האלשיך הקדוש.

פרק מד' פסוקים טז, יז, יח:

או יאמר אל תתמה אם אני לבדי אכנס בדבר כי הלא בי הדבר תלוי, והוא מה שפירש בסוף באומרו כי עבדך ערב וכו'.

או יאמר, כי אדוני מה שכתבנו באומרו ויגש, כי נגש במקום המליץ. והוא, כי בעל דברים ולשון למודים להוציא לאור משפט וכמתלהלה לירות זיקים נגדו במתק לשונו, לא יחפרץ יהיה מליץ בינותם, רק פה אל פה ידבר בו להמתיק דבריו מה שאין כן על ידי אחר, שיקרה ישנה את טעמו. וזאת ליהודה באומרו כי אדוני תדבר ולא במליץ.

והנה שתי סבות יש מונעות דברי בן בלי אמצעי. א. מפני הכבוד בל יראה שאני משה עצמי אליך לדבר בלי אמצעי. ב. שמא אינך יודע לשון הקדש. והנה שני אלה אינם, כי הנה בקשתי ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ולא באזני המליץ. ואל תקצוף כי אשׁוה עצמי אליך, כי הנה אל יחר אפך בעבדך כי עבדך אני ולא אחשיב עצמי להשתוות אליך.

ועל השנית אולי יבצר ממך ידיעת לשון הקדש, זה אי אפשר כי הלא כמוך כפרעה, והוא כמה שידענו מרבנותינו ז"ל כי חק מלכות מצרים היה לבלתי מלוך מלך אם לא שידע שבעים לשון, וכן יוסף לא היה נעשה שליט על הארץ אם לא שלמדוהו המלאך גבריאל שבעים לשון כלילה שמחרתו יצא מהסרה. וכן אמרו כי בדבר יוסף עם פרעה ראה כי היה חסר מפרעה לשון הקדש והשיב את יוסף שלא יגלה הדבר פן יעבירהו ממלכותו. הנה כי כאשר יחוייב ידע פרעה לשון הקדש למלוך כן יחוייב לדעת יוסף להיות שליט על הארץ. וזה מאמר יהודה אין צורך מליץ על העדר ממך לשון הקדש כי הלא כמוך כפרעה. כי כאשר פרעה למלוך חוייב לידוע, כן אתה לשולטנותך, ובודאי אתה יודע.

(טז) והשיב יהודה מה נאמר וכו' לומר אילו חטאנו לך היינו באים באחד משלשה דרכים, — או דרך פיוס, או בכעס על עלילותיך המפורסמות, פעם מרגלים אתם, פעם בשׁוֹב כסף איש כפי אמתחתו, כי כל השומעים ידיון לחובה, או דרך סדור טענות להצדיק עצמינו. אך עתה מה נאמר לאדוני בלשון אמירה של חיבה ופיוס וז"ל אדוני בחלוקת הפיוס כעבד לפני אדוני. או בדרך השני בלשון קושי מה נדבר כד"ל דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות. או בדרך השלישית מד נצטרק, כי הלא כל זה לא יסכין לנו כי הלא לא חטאנו לך, ואין צרתינו רק כי האלהים מצא את עיני עבדיך ממקום אחר, ואין התיקון רק נשוב עד המכה ולא אל שליח ההשגחה כמוך.

והיה בלבו על מכרם בכסף צדיק, ועל כן הצדיק את הדין ואמר הננו עבדים לא בלבד אנחנו שמכרתנו כי אם גם אנחנו לרבות את ראובן שלא מכרו, גם אישר נמצא הגביע בידו שהוא פטור יותר מראובן, שלא אמר השליכו אותו אל הבור כראובן עם שלטובה כיוון.

(יז) אך כאשר ראה תשובת יוסף אישר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד אז אמר אם כן איפא לא על עון ההוא נהיה הדבר כי אם שלהיות השלטון הזה בחיריי אין מידו מציל.

(יח) אז נחרץ נגדו ויגש אליו יהודה כו'. והוא כי עד כה היו מדברים על ידי מליץ בין יוסף ליהודה כי הוא ידבר באזני המליץ והמליץ משמיע בלשון מצרי ליוסף. אמר כי עתה נגש אל יוסף קרוב אליו במקום שהיה המליץ עומד. ויאמר אל תקפיד כי שמתי פני עתה ומתחלה הייתי מודה להיות כלנו עבדים, כי הלא בי אדוני מה שאמרתי למעלה שהייתי מצדיק את הדין ואומר האלהים מצא את עון [עבדיך]. בי הוא אדוני אותו העון, והוא כי הוא מכרו, כלומר ואיך אהיה אני פטור והוא עבד. וזה גלה בסוף באומרו ישב נא עבדך כו' עבד וכו'.

ויגש

שאלות

1. כסוק טל' מסביר כרשננו את אופן הטענות של יהודה כתשובה להאמת יוסף, התוכל לפרט ולהסביר?
2. האם הוא "מודה באשמה"?
3. מצטט מה רוצה יהודה בכל דבריו אלה מיוסף?
4. מה בדיוק הבין כרשננו כגואל לפרש את כסוק יז?
5. כסוקי ח' מביא כרשננו עליו תשובות אפשריות להסבר דבריו יהודה, התוכל למנותן ולהסבירן?
6. איך הוא מרטיץ את יוסף - כביכול?
7. מה עם הלשון הצעירית כאן ואיך צופה יהודה שיוסף יבין זאת בלי מתורגמן?

* * *

ב. מדרש רבה. ו. דבר אחר: "ויגש אליו יהודה וגו' - ר' יהודה בר' נחמיה ורבנן - ר' יהודה אומר: הגששה למלחמה, היך מה דאת אומר: (ש"ב יג) ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה. ר' נחמיה אומר: הגששה לפיוס, היך מה דאת אומר: (יהושע יד, ו) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפיוסו. רבנן אמרי: הגששה לתפלה, שגאמר: (מ"א יח, לו) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלי וגו'." ר' אלעזר פשט להון: אם למלחמה, אני בא; אם לפיוס, אני בא; אם לתפלה, אני בא.

שאלות

1. לכאורה מה קושי יש כאן המצריק או מאכזר דרשות לביאור?
2. עליו דעות שונות מובאות כאן ולפולתן מסתמכות על כסוקים במקומות אחרים, התוכל להסבירן?
3. התוכל לנמק כל אחת מן הדעות הנ"ל?
4. מה מוסיף ר' אלעזר ככאלו את כולן יחד?

* * *

ג. רמב"ן.

פרק מה' פסוק כז:

(כז) ויהי כן דבר יוסף ויראה לו על דרך הסיטט"י ירא הגנה ליערב כי ימיו כי אחיו נכרו את יוסף אבר חשב כי היה תועה בטהה והמיעזאים אותו התחילו לנכרו אותו אל מצרים כי אחיו לא יצו להגיד לו שמאיתם את כי יראי לנפשות. מן ימצוים יוספתם. כאשר עשה בראיבו ויטעו יוסף ויוסף במעלה היום הא הצה להגיד לו יוסף נאמר: "ימיו אל יוסף לאת אביו ביה לפני מירי לאתר יגו" יארו דע יערים בענין היה היה יארו דעם ויודעו פני אבירם כמירי ימיו את יוסף מניו כי ירא פניו ירא יוסף את דברו ירא היו כסנת ירא יעשרו יבדית מרוב דברים. יג

שאלות

1. מה הקושי הכדול לכניו צומדים כל המכרשים?
2. מהי התשובה המקובלת המוכיחה את אצל רש"י?
3. מה בדיוק היא תשובת כרשננו הנותן נוסק משלו לכל הצנין?
4. איך הוא "מחיל" את דעתו זאת לביאורו את הכסוקים?
5. לפה של מי הסקה זו?

* * *

ד. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי היד'.

פרק מו' פסוק ד': ורבים ישאלו איך סבל יוסף כל השנים אלו ולא שלח לאביו כזאת וכזאת אירע לו, ובעידן סוחא איך לא ניחמו להעביר צרתו וכבר אויל שנתירא מן ההרם, אמנם היתר זאת השאלה בשנים רבות, וזה כי בעודו בעבדות או בבית הבור יוסף לו צער על צערו כי יצטער יותר אם לא יוכל להוציאו ולשחררו יותר מהמות שהיא כללית ושוה לכל ובן אדם יתנחם כי צער רבים נחמה; ועוד כי שיער יוסף בעצמו להנצל בחכמתו או במיתת אדניו, וכאשר קרהו

3/11

ויגש

סקרה אשת אדניו יבויבהו עוד אם ינלה לו קורותיו, ועוד שיער בעצמו כי זה סבה אלהית, כי אך שלחו אליהם והרי ידע כי לא יכלו דברו לשלום, ועוד אחר שנבנו אהיו להסיתו אך האריכו ימיו והיעלמוהו לבד, אהרן יתן בשלמו לסברו והיה להם שיפחדו מן תנלה רעתם, אבל האמין כי כל זה סבה אלהית ולא נתיאש מן הנאולה והמעלה, ועל זה אמרו שהיה מסלסל בשערו כי היתה הרוחה, ובהיותו מושל בקניניו חשב ימצא חן בעיני אדניו וישחררהו וימשילהו גם כן בכל קניניו, ואם יתעורר מאחרים לתת לו כושר נפשו כזו יבוזו להם, ולזה היה כמחריש ומיחל, ועוד כי כאשר ראה יוסף כי השם העלים זה טיעקב נתן בלבו שלא לנלות ולהמתין מה יהיו חלומותיו, וכאשר ראה עלילת אשת אדניו ונצל מהמות מסנה וכי ראה כי ימצא חן בעיני אדניו ויפקידהו על האסירים ומצא חן בעיני שר המשקים וכי קיימו שחרונו והסכימו על האמת בטה בהלומותיו עוד וכי יש לו הערה בעיני החלום גם כפתרוניו, וכאשר סתר חלום פרעה על התבואה שמר יום כנגד יום ביאת כל אחיו או קצתם ולפי דבריהם יל הוציא כרוז שעבדי לא יכנס במצרים לשבור בר, וכאשר באו בזולת בנימין לא חש לצערו של אביו כדי להבחין לב אחיו עם בנימין, ועוד כי אולי זולת זה לא היה יעקב מסכים לרדת מצרים והיה לו די בשמוע שלום ומעלתו וכי הוא חי, ועוד שאם תודיעו לבד ולא השתדל רדת יעקב למצרים היה ריב ומדון בינו ובין בניו תמיד ובחר מן הרע המיעוט שיעזר אביו זמן מועט משהיו כל ימיו מכאובים וכעס ענינו, כדי לתת לו שלום ושלוח בסוף ימיו ולבלותם בנעימים, והיה נשען על יי קדוש ישראל באמת ישלים החלומות לטוב, כמו שבארתי בפסוק ויהי יי את יוסף ויהי, ויהי וכר (בראשית ל"ט ב'), שהיה דבק בו ית' והיה יי מבטחו:

אלוף

1. פרשנו מצלה את השאלה האדולה אך מחלק אותה לפי תקופות שונות כח"י יוסף וקורותיו, התוכל לפרט?
2. מנין שאי יוסף את אונתו ואופטימיותו?
3. "ואם יתעורר מאחרים לתת לו כושר נפשו" מה פירוש כל הצנין ואף מי הוא מופנה?
4. מה צה יוסף כדי להצט' את צצר אביו אך ככל זאת להפטיח את ירידתו למצרים?
5. האם דבריו משכנעים אותך?

* * *

ה. רש"ר הירש.

אע"ל. הרי שגושן היתה נמוכה יותר מן הבירה. לאחר מכן, בשעה שפרעה פיתה את עמו לדכא את ישראל, הוא מביע את החשש: "ועלה מן הארץ" (שמות א' י'), וביטוי קשה זה יתבאר על-פי זה. אבותינו התיישבו בגושן, שכן מחוז זה היה מרוחק ממרכז חיי מצרים. "אם הדברים ימשכו כך", יאמר פרעה שלאחר מכן, "והם יתרבו בשעור זה, הרי בהודמנות ראשונה יעלו מהמחוז בו הם כלואים עתה, ומרוב יהודים לא נדע את נפשנו". אם כך, הרי "ויעל" שבפסוק כט אמור על מצבה של מצרים ביחס לכנען, שממנה בא יעקב.

ל) ר' א"ל בית אביו. עדיין הם היוו בית אחד. הוא אמר זאת לכולם ולמען ישימו את הדברים על לבם. יזכרו כולם את הניגוד שיהיה וישאר בינם לבין האוכלוסיה.
ו) גידה — ו' א מרה: בבית אביו הוא איננו "מושל", שם הוא רק מביע משאלה ורצון. "אני רואה זאת לנכון", "הייתי רוצה" וכו'.

אלוף

1. אינה קושי מוצא פרשנו הפסוקנו המצריק ביאור?
2. מנין לו שאכן יוסף נהט פנימוס כה רב כלפי בית אביו?
3. מה הקושי בפיוט פשוט צלה ואיך פרשנו מסבירו?
4. האם לו צליה פניית את אחרת?

* * *